गोसेवा

महाराजः विक्रमादित्यः प्रजारञ्जकः परमोदारः च आसीत् । सः प्रजानां कष्टस्य निवारणार्थं सर्वदा सर्वत्र भ्रमति स्म । तेषां कष्टं परिहरति स्म च ।

एकदा अश्वारोही विक्रमादित्यः एकाकी एव अरण्यमार्गेण गच्छन् आसीत् । सन्ध्याकालः सन्निहितः इति सः शीघ्रं वनात् बहिः गन्तुम् इष्टवान् । तदा एव दूरात् कस्याश्चित् गोः आक्रन्दनं श्रुतवान् । तां दिशम् अनुसृत्य गतवान् च ।

तदा वर्षाकालः । अतः नदीषु प्रवाहः आसीत् । भूमिः सर्वथा पङ्किला आसीत् । सर्वेऽपि गर्ताः पूर्णाः आसन् । एतादृशे कस्मिंश्चित् मलिनगर्ते पतिता काचित् गौः आक्रन्दति स्म । एतत् दृष्ट्वा महाराजः गोः रक्षणार्थं स्वयं पङ्कम् अवतीर्णः । किन्तु सोऽपि पङ्के निमग्नः इव अभवत् । रात्रिः इत्यतः एकः एव सः गावं गर्तात् उन्नेतुम् अशक्तः जातः ।

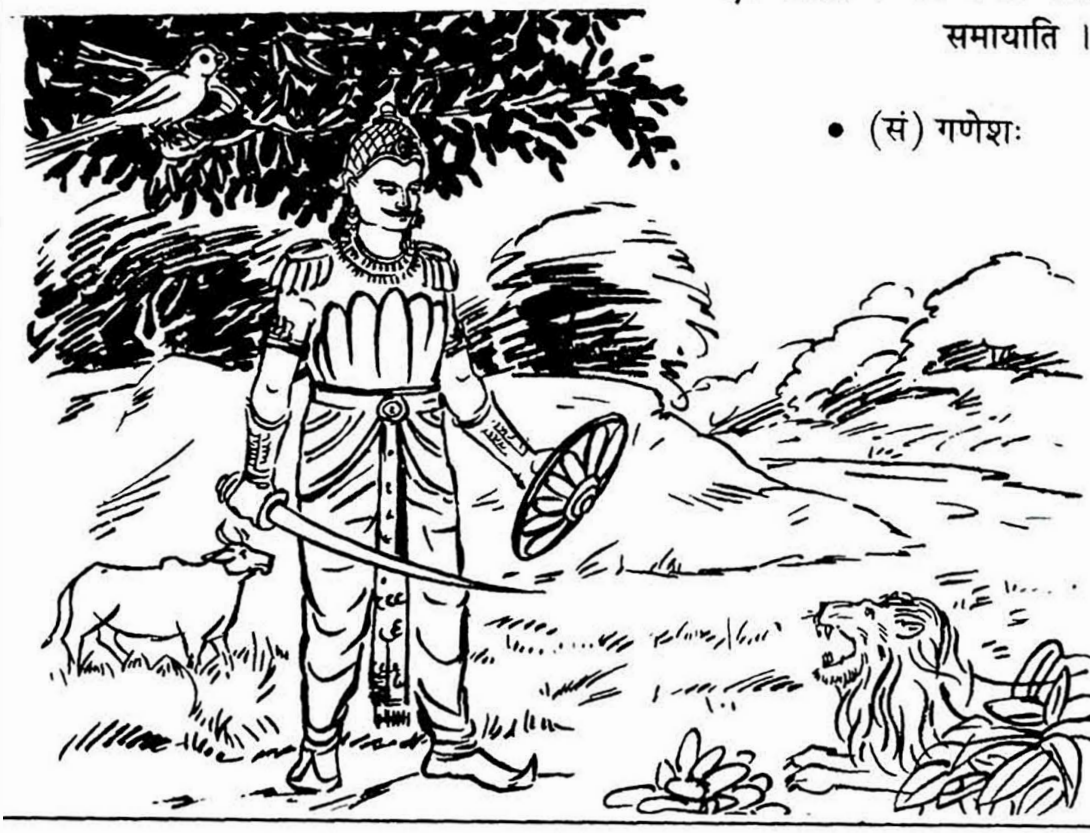

गौः अपि प्राणभीत्या उच्चैः आक्रन्दति स्म । गोः ध्वनिं श्रुत्वा कश्चन सिंहः तत्र आगतवान् । सः तां भक्षयितुम् इष्टवान् च । सिंहस्य ध्वनिं श्रुत्वा अश्वः ततः पलायितः । इदानीम् एकाकी महाराजः सिंहात् गावं रक्षितुं कोषात् खड्गं हस्ते स्वीकृतवान् । यदा यदा सिंहः गोः समीपम् आगच्छति तदा राजा खड्गं प्रदर्शयन् सः यथा अग्रे न आगच्छेत् तथा तं भाययति स्म ।

गर्तस्य समीपे एव एकः वटवृक्षः आसीत् । तस्य उपरि स्थितः कश्चन शुकः एतत् सर्वं पश्यन् आसीत् । सः महाराजम् अवदत् - ''राजन् ! अस्याः गोः मरणं सन्निहितम् अस्ति । इदानीं भवान् सिंहात् तां रक्षति चेदपि तेन किमपि प्रयोजनं नास्ति । यतः पङ्के पतिता सा गौः प्रातःकालात् प्रागेव निमज्जति । भवान् किमर्थं स्वप्राणान् वृथा त्यक्तुम् इच्छति ? इदानीं सिंहः एकः एव अस्ति । परं घण्टाभ्यन्तरे एव सिंही अपि अत्र समायाति । अन्ये क्रूरजन्तवः अपि आगच्छेयुः । अतः भवान् शीघ्रातिशीघ्रं ताम् अत्रैव त्यक्त्वा गच्छतु । अथवा एतं वृक्षम् आरुह्य स्वप्राणान् वा रक्षतु'' इति ।

• (सं) गणेशः

शुकस्य वचनं श्रुत्वा विक्रमादित्यः उक्तवान् - ''शुक ! मद्विषये भवतः प्रीतिं ज्ञात्वा सन्तुष्टः अहम् । किन्तु भवान् माम् अनीतिमार्गं मा उपदिशतु । स्वप्राणरक्षणार्थं क्रिमिकीटादयः अपि यतन्ते । परं यः अन्येषां प्राणान् रक्षति तस्य एव जीवनं धन्यम् । मम प्रयत्नेन लाभः भवति वा न वा इति अहं न जानामि । तथापि गोरक्षणं मम कर्तव्यम् । अहं स्वप्राणान् पणीकृत्य अपि गां रक्षामि एव'' इति ।

राजा प्रातःकालपर्यन्तं गोरक्षणे एव मग्नः अभवत् । यदा प्रातःकालः सन्निहितः तदा सिंहरूपेण स्थितः देवेन्द्रः आत्मनः नैजरूपं प्राकटयत् । गोरूपेण स्थिता भूदेवी शुकरूपेण स्थितः धर्मः चापि स्वस्वरूपं प्रकटितवन्तौ । ते सर्वे विक्रमादित्यस्य शौर्यं त्यागं च श्लाघित्वा तम् अभिनन्दितवन्तः ।

□□